

Մէկը ունի սէր գիտութեամբ հանդերձ,
Իսկ մի ուրիշը՝ առանց գիտութեան,
Բայց երբ իրար հետ ապրեն սրտամերձ,
Ճշմարտութեան մէջ միշտ առաջ կերթան:

XLII Թէ նինջ ու մահը ճիշտ մէկ լինէին,
Եւ ինչպէս ծաղիկն իր կոկոնի մէջ
Փակուած ննջում է իրիկուան պահին—
Վերամբարձ հոգին քուն մտնէր անվերջ,

Թռչող ժամերից ազատ, անտարբեր,
Եւ մարմնիցը ջոկ—կը վարէր իր կեանք,
Կը պահէր իր մէջ անցեալի հետքեր—
Ինչպէս ծաղիկը իր գոյն ու երանգ.

Եւ մարդուս համար չէր կորչիլ ոչինչ,
Ջի հոգիների խաղաղ պարտիզում
Շատ ծաղկանց վերայ տպւում է անջինջ
Արար-աշխարհը և այդպէս մնում:

Եւ նորա սէրը կը մնայ յստակ,
Ինչպէս յստակ էր այս երկրի վերայ.
Եւ հոգիների դարնան ժամանակ՝
Նորա ջինջ հոգին նոյնպէս կարթնանայ:

XLIII Ինչպէս է այնտեղ մեռելի վիճակ...
Մինչ մարդը այստեղ ձգտում է միշտ վեր,
Ա՛խ, միշտ յիշելու նա չէ ընդունակ,
Նա մոռանում է իր անցեալ օրեր:

Ջրացան օրեր, նոյնպէս՝ ձայն ու գոյն.
Բայց բազմամթեր մեր մտքից գուցէ
Մերթ ցայտէ մի կայծ դէպի մեզ թաղուն,
Եւ մենք չը գիտենք՝ դա որտեղից է:

Այս տարիներում միաձև, երկայն,
(Թէ մահը խմեց *) Լեռնայի ակից)
Գուցէ քեզ հասնի մեղմ հնչիւն մի ձայն
Այս երկրից, ով իմ ընկեր սրտակից,

*) Ստորերկրեայ աշխարհի աղբիւրներից մէկն է, որի ջրից խմողը՝ ըստ
հին գեցաբանութեան, կը մոռանար անցեալը:

Թէ լսես ձայնը այդ մելամաղձոտ,
է՛լ մի վարանիլ, նայի՛ր դէպի վար —
Դա հրեշտակս է, եկել է քեզ մօտ,
Ինձանից լսւր է բերել քեզ համար:

XLIV Աշխարհ նոր մտած ծծկեր երեխան
Ամուր սեղմում է իր մօրը կուրծքին.
Նա դեռ չի հասել պարզ գիտակցութեան,
Գաղափար չունի իր «ես» ի մասին:

Ինչքան աճում է՝ այնքան աւելի
Ըզգում է իրան իբրև մի անհատ,
Եւ հետզհետէ տեսնում է յայտնի՝
Ա՛յլ էր իր «ես»-ը, այլ իր շրջապատ:

Իր՝ մէջ զարթնում է եւ միտք եւ կորով,
Առաջ է գալիս եւ յիշողութիւն.
Եւ իր մարմնի մէջ իրան փակելով՝
Դարձնում է «ես»-ը որոշ և ուրոյն:

Հէնց դորանով է մարմինն օգտաւէտ,
Թէ ոչ էլ թո՛չի կը ծառայէր դա.
Երբ մարդը նորից ծնուի մահից յետ,
Իր ինչ լինելը պիտի հասկանայ:

XLV Մերթ սուր փուշեր կան և մերթ ծաղիկներ
Այն ճամբին, ուր մենք կանցնինք հե ի հե.
Սրընթաց ժամը գցում է ստուեր
Այդ ճամբին, որ զուր չը նայենք ետև:

Բայց ոչ մի ստուեր չը պիտի լինի
Գերեզմանից դէն — երկնքից ի վար,
Այլ պիտի տեսնենք որոշ ու յայտնի
Մեր վաղ-անցեալի հին *) դաշտանկար:

Աչքներիս առջև պիտի փողփողեն
Մեր վարած կեանքը — սիրալի՛ր ու հաշտ.
Առատ օրերի հունձքը ոսկեղէն,
Եւ մեր հնգամեայ ասպարէզ ու դաշտ:

Սէր անմահական, այս երկրի վերայ

*) Landscape, Landschaft.

Նեղ էր քո տեղը և կարճ՝ քո ճամբան.
Բայց նայիր, ով սէր, մի աստղ ահա
Ինչ փայլ է տալիս սահմանից սահման:

XLVI Թէ ամեն մի մարդ, որ ունի իր «ես»,
Պէտք է պտոյտ տայ ու մաշուի անվերջ,
Եւ ապա սուգուի՝ անհետ ու անտես,
Հոգոյ աշխարհի անտակ ծովի մէջ—

Դա մի կարծիք է—դառնաշունչ ու սին:
—Մեր անմահ հոգին՝ առանձին ու զատ,
Պիտի ստանայ մի անեղծ մարմին,
Եւ այդպէս դառնայ ուրոյն մի անհատ:

Ես անտեղ նորան պիտի ճանաչեմ,
Եւ հետը տօնեմ մի ուրախ հանդէս.
Կայ այս անուրջից աւելի վսեմ,
Որ դէպի սէրը մղէ մեզ այդպէս:

Նա, որ կը կուտէ իր մահից առաջ
Արգելքների դէմ միշտ արիաբար,
Մեռնելիս՝ կասէ աներկիւղ ու քաջ,
«Մնացէք բարեաւ, կերթամ լոյս աշխարհ»:

XLVII Թէ վշտից ծնուած այս իմ երգերով
Ծանր կասկածներ ջրել ջանայի,
Լըջամիտ մարդիկ երգըս լսելով՝
Ինձ կը դարձնէին ծաղրի արժանի:

Կնճուտ հարցերից վաղուց փախս տուած՝
Է՛լ չեմ ծառայում այդ նպատակին.
Իսկ թէ ծագում է մի փոքրիկ կասկած,
Դա էլ դարձնում եմ սիրոյ մունջ գեղին:

Վիշտըս մղում է մերթ բանակուիւ,
Բայց դուրս չէ գալիս չափ ու սահմանից,
Նոյն իսկ ամօթ է և ո՛չ թէ պատիւ՝
Փըքուն երգերով ցոյց տալ իմ թախիծ:

Ո՛չ մի թափ ու ոյժ չեմ տալիս երգիս,
Այլ ճոռուղի եմ միայն փափագում—
Որպէս մի ծիծառ, որ վեր թռչելիս՝

Արցունքի առուից խմում է մի կում:

XLVIII Գիտութիւն, արուեստ ու ողջ բնութիւն
Թող ազդեն վերաս յար ու մշտակայ—
Ինչպէս վերեից լոյսը դողդոջուն
Ցոլում է յուզուած ծովակի վերայ:

Թող մեղմ ալիքներ հոգոյս մէջ ծփան,
Միտքս ստանայ ազատ թև ու թիռ.
Թող հնչէ երգըս մեղմ սիւզի նման՝
Եւ վհատ սրտիս ներշնչէ գրգիռ:

Ե՛կ, տես, ու անցիր, բայց մի՛ անհամբեր
Դառիլ այդ սիւզը, որ փշրում է մերթ
Այդ լոկ—արտաքուստ փայլող ալիքներ,
Եւ խաղում թեթև ստուերների հետ:

Այս անըջային յոյս ու վախի տակ,
Աւանդ, թաղուած է թախիծ անպատում
Ուր որ հոսում է արցունքի վտակ՝
Այնտեղ եւ կեանքը արմատ է բռնում:

XLIX Ո՛հ, կեցիր ինձ մօտ, երբ մութը պատի,
Երբ իմ արիւնը չը հոսի-գնայ,
Սիրտըս թուլանայ և շունչըս հատի,
Կեանքիս անիւր կանգ առնի-մնայ:

Ո՛հ, կեցիր ինձ մօտ, երբ իմ խեղճ հոգին
Հոգսից անզօր է, վիճակըս անել,
Երբ ժամանակի համասփիւռ փոշին
Եւ կեանքի բովը դեռ ինձ չեն յաղթել:

Ո՛հ, կեցիր ինձ մօտ, երբ ես յուսահատ
Կորցնեմ հաւատքըս ու տխուր, տրտում
Նայեմ ճանճերին, որոնք անընդհատ
Երգում, խայթում են և ապա մեռնում:

Ո՛հ, կեցիր ինձ մօտ, երբ թմրի իմ թև,
Սուրբս վար գցեմ կեանքի կոուր մէջ
Երբ յանկարծ մթնի իմ կեանքիս արև,
Եւ մարին աչերս ու փակուին անվերջ:

L Ա՞րդեօք ցանկանանք, որ մեր սիրելիք

Յետ դառնան մեզ մօտ միւս աշխարհից.
Բայց չէ՞ որ պիտի ամաչենք սաստիկ,
Երբ տեսնեն մեր մէջ արատներ ու բիծ:

Նա՞, որ ինձ համար միշտ գովելի էր,
Ինձ կշտամբելիս՝ լռում էի ես—
Նա՞ գայ ու տեսնէ իմ ծածուկ մեղքեր,
Որ ինձ չը սիրէ էլ առաջուայ պէս:

Թող գերեզմանը ահ չըտայ մարդուն,
Սէրըն էլ առանց հաւատքի լինի՛.
Վսեմ մահուան մէջ կայ իմաստութիւն,
Ննջեցեալք թող ինձ քննեն մի առ մի:

Ո՛հ, կացէք ինձ մօտ լաւ ու վատ օրում,
Դուք Աստուծոյ պէս—ոչ թէ մեզ նման,
Փախչող ժամերը ուղիղ էք դատում,
Որ ներող լինիք տկար մարդկութեան

XL Զեզ լինչպէս սիրեմ իմ ուզածիս՝ չափ
Ո՛չ դէմքդ եմ տեսնում, ոչ լսում քո ձայն...
Իսկ իմ խօսքերը՝ յողդողդ ու անկապ,
Եռացող մտքի փրփուր են միայն:

—«Բայց տխուր երգըդ մի դատիլ սխալ»,
Սիրառատ հոգին պատասխան տուաւ,
«Մեղք ու սխալըդ ինձ վնաս չեն տալ,
Դու ինձ քո կողքից չես շարժիլ բնաւ:

Ինչո՞վ մի հոգի կապրի շարունակ
Իր իդեալի մէջ քաջ ու անվրդով.
—Միթէ Սիրիայի ջինջ երկնքի տակ
Անմեղ անցկացրած ձիգ տաճիկներով:

Անմիտ աղջկայ պէս մի լար գլխիկոր՝
Թէ մեղսալից է կեանքը վաղանցուկ.
Դիմացիր, կը գայ եւ քո հունձքի օր,
Երբ կոշտ կեղևից կը հանուի միջուկ»:

XLII Ես շատ հայրեր եմ տեսել իմ կեանքում,
Ջահէլ հասակում թէև ցոփակեաց,
Բայց հիմայ պարկեշտ մի կեանք են վարում՝

Ուրախ ու զուարթ թոռներով պատած:

Ինձ թըռում է՝ թէ չէ կարող ոչ ոք
Միշտ հարթ կեանք վարել ու ապրել հանդարտ—
Ձը հերկուած դաշտը կըտանջ մեզ արդեօք
Այն հունձքը, որից գէթ կապրի մի մարդ:

Միթէ՞ համոզուինք ու փաստ համարենք,
Թէ խոպան կեանքից օգուտ կայ մէկին.
Եւ ո՞վ կը ճառէ այդ տեսակ օրէնք
Սեղճ մարդոց համար, որ հանգիստ չունին:

Բարին պինդ բռնիր, ու կշռիր դու քաջ,
Որ Աստուածային օրէնքը ազատ
Անշէջ դժոխքի իշխանի առաջ
Պաշտօն չը վարէ որպէս կին կաւատ:

LIII Թող վստահ լինինք, թէ ամեն չար կերք:

Ահ ու տարակոյս ու վիշտ երկրային,
Կամքի մեղքերը ու բուռն արհաւիրք
Վերջը կը տանեն մեզ դէպի բարին:

Ոչինչ չի շարժուած զճէր, աննպատակ,
Ոչ մի կեանք իզոճէր՝ որպէս ցնցոտի,
Ձը պիտի գցուի հող ու մոխրի տակ,
Երբ Աստուած շէնքը ի կատար ածի:

Իզոճէր չեն որդը կոխոտում մարդիկ,
Նոյն իսկ թիթեռը չի այրւում իզուր,
Այլ առանց բարեաց չը կայ մի չարիք—
Եւ այդպէս վերջը բարի ու մաքուր:

Ոչինչ չը գիտենք, մութ է այս աշխարհ,
Բայց մի յոյս ունիմ, մի վստահութիւն,
Որ վերջ ի վերջոյ բոլորիս համար
Ձմեռից յետոյ պիտի գայ գարուն:

Բայց, ան, ի՞նչ եմ ես — մի երազատես,
Երկչոտի մէկը — խոր մթու թեան մէջ,
Կամ թէ անլեզու մի մանուկի պէս,
Որ լոյս է ուզում ու գոռում անվերջ:

LIV Մարդ փափագում է, որ կեանքը մնայ
Գերեզմանից դէն ողջ ու ապահով.
Արդե՞ք դորանից յայտնի չէ թէ նա
Ստեղծեց մարդը բուն իր պատկերով:

Մայր—բնութիւնը դէմ է Արարչին,
Որ մեզ խաբում է այսպէս չարաչար—
Ասես անփոյթ է մի կեանքի մասին,
Իսկ «տեսականներն» կարծես—հոգատար:

Եւ երբ քննում եմ հետաքրքրալից
Այդ մայր—բնութեան գործքը ու գաղտնիք,
Տեսնում եմ՝ ինչպէս յիսուն հատիկից
Ծլում, աճում է միայն մի հատիկ:

Ես կանգնած էի անսայթաք ու քաջ.
Բայց, ախ, վայր ընկայ խոնջ ու կարեւէր
Աշխարհիս բեմի սանդուղի առաջ,
Որ մութ վայրերով տանում է մեզ վեր:

Մերթ թերահաւատ մի մարդի նման
Ժողւում եմ բուռըս աւազ ու փոշի,
Եւ մերթ վերջապէս կանչում եմ նորան,
Որ թըլում է ինձ՝ տէր ամեն բանի:

LV Ինչ, «տեսականները» աճում են միթէ—
Ո՛չ, բնութիւնը ձորէն ու սարէն
Գոչում է, գոռում, չինձ ոչինչ փոյթ չէ,
Բիւր—բիւր տեսականեր, կորել են արդէն»:

Եւ բնութիւնը ասում է կարծես,
«Մարդ, ով ես, որ դու գանգատուիս ինձ դէմ,
Ես եմ կեանք տալիս, մահ բերում նոյնպէս,
Հոգիդ մի շունչ է. այլ բան չըգիտեմ»:

Ինչ, ով, միթէ նա—մարդը պերճախօս,
Դէմքը գեղեցիկ, աչերը՝ խոհուն,
Նա, որ ցուրտ երկրում երգում է սաղմոս,
Եւ սիրաբ շինում սին աղօթքի տուն,

Նա, որ վստահ է, թէ սէր է Աստուած,
Եւ սէր է երկրի հիւքը անսասան,

Ի՞նչ, բնութիւնը հեգնօրէն կանգնած՝
Սրէ նորա գէմ ժանիք ու ճիւղան.

Նամ, որ տանջւում է միշտ սիրոյ համար,
եւ ճշմարտութեան զինւոր է արի—
Նամ պիտի լինի հողին հաւասար,
երկաթէ լեռան ծոցի մէջ թաղուի:

Նա ոչինչ ուրեմն, աննուագ մի ձայն,
Մի դատարկ երազ, հրէջ գիշակեր...
Կամ միթէ՞ մարդին համարենք միայն
Տղմի մէջ պառկող վիշապի ընկեր:

Ո՛հ, խօսէ՛ ձայն տուր, գէթ մի խրախոյս,
Կեանքը անհիմն է, մի պատկեր անձեւ.
Նա չո՞ւնի ուրեմն ապագայ և յոյս
Սև քօղի ետև, սև քօղի ետև:

LVІ Թ՛օղ գերեզմանը, բարեկամ, ու եկ,
Շատ երկրային են քո տխուր երգեր.
Եկ, ու մի ողբալ այդպէս վշտաբեկ,
Ցաւ կտաս նորան, որ սիրելիդ էր:

Ի՞նչ գունատ ես դու, եկ, գնանք ի բաց,
— Գնամ էլ սիրտըս աստ մնայ պիտի.
Նորա գիակը լաւ է ամփոփուած,
Այստեղ մնալըս էլ օգուտ չունի:

Բայց ես լսում եմ ամեն ժամանակ
Մահգոյժ, զանգակի ձայնը վշտահար՝
Թէ անհետացաւ մի քաղցրիկ էակ,
Որի նմանը չի տեսել աշխարհ:

Այո, լսում եմ հրաժեշտի այդ ձայն,
Որտեղ էլ լինիմ — միայն այդ հնչիւն...
Իսկ *) «Աւէ—Աւէ»-ն այս ասաց միայն՝
Յը՛ նոր տեսութիւն, ցը՛ նոր տեսութիւն:

LVII Տխուր խօսքերով հրաժեշտ տուի,
Ձայնըս հնչում էր տխրութեամբ անվերջ—

*) Գաթուիկ եկեղեցու ժամերգութիւնիցն է առնուած, որ նշանակում է
«ողջ, բարեաւ կամ յաջողակ մնաս»:

Ինչպէս հնչում են խուլ ու ահեկի
Ծոր-ծոր կաթիլներն դամբարանի մէջ:

Եւ իզուր տեղից այս իմ վայնասուն
Հանգիստ չէր տալիս անհոգ ամբոխին,
Որ միայն ունի կէս-գիտակցութիւն
Մութ գերեզմանի ու մահուան մասին:

Վեհ Մուսան ասաց՝ «քո լացով ինչո՞ւ
Միամիտ մարդկանց ցնցում ես այդպէս,
Մի քիչ համբերիր, կաց ինձ մօտ, և դու
Աւելի ազնիւ հըրաժեշտ կառնես:

LVIII Կուգես դու, ով վիշտ, կենակցել ինձ հետ —
Իբրեւ կողակից, ոչ թէ հարճի պէս,
Որ լինիս կեանքիս պահապան ու դէտ,
Եւ իմ կարիքը ճշտիւ կատարես:

Կուգես գգուել ինձ նոր հարսի նման,
Եւ մեղմել այս իմ հրատապ արիւն,
Չընայեն վերաս միշտ այդպէս դաժան,
Թէ կուգիս լինիմ հեզ ու իմաստուն:

Իմ բուռն եռանդը չը խամրէ պիտի,
Այլ վառ կը մնայ ամեն ժամանակ:
Միայն թէ կուգեմ մի ընկերուհի
Մերթ դար ու խաղար հետըս միայնակ:

Ո՛վ վիշտ, անբաժան կապերնք միասին,
Քեզ կը զարդարեմ յուսոյ վարդերով,
Ես քո անունը չեմ յայտնիլ մէկին,
Քեզ չի՛ ճանաչիլ աշխարհուս ոչ ով:

LIX Մեռաւ այն անձը—ամենից ազնիւ,
Որին սիրել եմ ու սիրում եմ դեռ
Մի խեղճ աղջկայ պէս, որ ամբողջ սրտիւ
Սիրում է մէկին՝ ծագումով շատ վեր:

Փեսան մեծագարմ, շրջանը ազդու,
Աղջիկը աղքատ, գլուխը միշտ կոր:
Նէ նախանձոտ է, չը գիտէ ինչո՞ւ,
Իրան զգում է բոլորից ստոր:

Անմիտ դրացիք մինչև իրիկուն
Դալիս—գնում են և հեգնում իրան.
Մթնումն ողբումէ՝ ճես խեղճ ու նկուն,
Նա ինչպէս սիրէ ինձ պէս աղջըկանս»

LX Թէ սաւառնումէ վերին աշխարհքում
Երկրային բեռից փրկուած քո հոգին,
Թէ պըտըտումես իմաստնոց շարքում,
Որոնք մարդկութեան ծաղիկներն էին,

Թէ դու վերեից նայումես վերաս,
Եւ տեսնում ինչպէս խեղճ եմ ու վհատ—
Որպէս մի գաճաճ կամ մի բոյս տհաս՝
Յուրտ ու խաւարից թոշնած ու գունատ—

Խոյս մի՛ տալ, նայիր դէպի մեր երկիր,
Ուր դու ծնուեցար, կայիր մի անգամ—
Ինձ չափ ոչ մի անձ—նոյն իսկ Շէքսպիր
Չէ կարող սիրել քեզ, ով բարեկամ:

LXI Բայց եթէ մի աչք թաց ու տխրալի,
Կարող է վերադ անախորժ ազգել,
Թող այն ժամանակ սէրըս դադարի՝
Իբրև մի սուտ վէպ ու հին առասպել:

Դու ինձ թուումես այն մարդու նման,
Որ երբ տղայ էր, գէթ՝ զիջողաբար
Միրումէր մի սիրտ՝ ցած ու անարժան.
Բայց յետոյ թուաւ մի ուրիշ աշխարհ,

Ուր գտաւ մէկին իրան դասակից,
Մինչդեռ մեռնումէ իր սէրը նախկին.
Բայց իր լուսավառ ու ծով—աչերից
Կը սահի հիմայ ժպիտ երկնային:

LXII Թէ գութ ունենանք դէպի յոգնած ձին—
Եւ դէպի շունը՝ մեր տան յարկի տակ,
Դա բեռ չի լինիլ երբէք մեր սրտին,
Եւ չի խանգարիլ մեր վեհ նպատակ:

Չէ որ դորանցից աւելի եմ ես,
(Թէկուզ ինձանից ղղւ էլ աւելի)

Բայց դարձեալ դորանց գգուումն այնպէս,
Որ իրանց ցաւը շատ խիստ չը լինի:

Ա՛խ թէ դու այդպէս վարուէիր ինձ հետ,
Սրբէիր երբեմն իմ աղի արցունք—
Դու, որ երկնքում շարժումնս յաւէտ
Նորքերից խորքեր, բարձունքից բարձունք:

LXIII Նայում ես դու յետ հեռու անցեալին—
Ինչպէս գերագոյն հանճարեղ մի մարդ,
Որ մի ժամանակ որպէս գիւղացին
Դաշտ էր դուրս գալիս և հերկում իր արտ:

Բայց ստոր ծագման ցանկը պատուելով՝
Քաջասիրտ ճանկեց քղանցը բաղդի.
Եւ կուրծքը ցցած դէպի բուք ու ծով՝
Իր չար աստղի դէմ մաքառեց արի:

Եւ դարձաւ մի մարդ հմուտ ու զգօն,
Եղաւ պետութեան զօրաւոր գործիք.
Ստեղծեց նոր կարգ, օրէնք ու կանօն,
Եւ դարձաւ գահին դէտ ու զօրաւիգ:

Իվէր ու իվէր ձգտեց անդադար,
Եւ կեանքի կուռն առաւ մրցանակ.
Դարձաւ իր ազգի սին ու ղեկավար,
Եւ ողջ աշխարհի տիպ ու օրինակ:

Բայց հիմայ նստած լուռ ու կիսաքուն,
Գործնական կեանքի կռիւներից զերծ՝
Դիտումէ խանդոտ քաղցրախօս առուն
Եւ բնիկ լեռը ձիգ ու բարձրաբերձ,

Ուր մի ժամանակ գնումէր յաճախ
Իր հասակակից գիւղի տղոց հետ—
Այնտեղ սարքելու ձևի—զօրախաղ՝
Նորանք իբրև զօրք, ինքը—զօրապետ:

Իւ այդ խաղի մէջ կայի ես նոյնպէս,
Որ դեռ հնձում եմ իր ցանած արտեր.
Եւ լուռ ինքըս ինձ մերթ հարցնում եմ ես՝
«Յիշումէ նա ինձ—նա՛ իմ հին ընկեր:

LXIV «Մէրը անմահ է, սէրը թանկագին,
Ոչինչ սէրիցը չըպիտի կորչի» —
Այսպէս երգեցի, երբ ինձ պատեցին
Բուք ու փոթորիկ, հողմեր կատաղի:

Եւ այդպէս պիտի անվհատ երգեմ,
Մինչև փարատի կասկածի սև ամպ,
Որ իմ խոհերը՝ վառ ու երկնաճեմ,
Թռչել կարենան լի վստահութեամբ:

Քեզ հետ բարեկամ դառնալէս իվեր՝
Մէրըդ եղել է ինձ թև ու թիկունք,
Թող նոյնպէս քո մէջ սերմանած իմ սէր
Աճէ ու մղի քեզ դէպի բարձունք:

LXV Դուք զարմանումէք, որ այսպէս ունայն
Ես աշխատումեմ ցրուել իմ թախիժ.
Դուք ինձ կարծումէք այն մարդու նման,
Որ ախորժումէ մի չնչին բանից:

Այն մութ ստուերը, որ պատեց իմ անձ,
Եւ սիրտըս դարձրեց անապատ կարծես,
Ինձ խրատ տուաւ, որ սիրեմ մարդկանց՝
Աչքերի լոյսից զրկուած մարդու պէս,

Որին թև իթև տանում են փողոց,
Որ կատակումէ ուրախ շրջանում,
Աննումէ գիրկը փոքրիկ տղայոց,
Եւ նորանց հերքը ձեռքին փաթաթում,

Որ երազումէ երկնքի մասին,
Եւ մեղմ օրօրում բազկաթոռի մէջ.
Թէկուզ խաւարը պատել է խեղճին,
Բայց ներքին լոյսը մնումէ անշէջ:

LXVI Երբ մահիճս իվեր փայլումէ լուսինն,
Դիտեմ, որ նոյնպէս տապանդդ իվար
Արեւմուտքումը—հեռու ծովափին,
Իջնումէ մի շող ջինջ ու լուսավառ:

Փայլում է եւ քո մարմարէ շիրիմ,
Երբ փորագրուած տառերի միջով

Սողումէ շողը՝ գաղտուկ և ուշիմ—
Մահ ու ծնունդիդ թիւը ցոյց տալով:

Անցնում-գնումէ այդ շողը, այդ հուր,
Թէքումէ լուսինն եւ իմ անկողնից.
Յոգնած աչերըս փակւում են ամուր,
Մինչև արևը ծագումէ նորից:

Գիտեմ՝ արևը կը սփռէ իր շող
Ծովափից ծովափ վաղ— առաւօտեան,
Եւ ժուր տաճարում նոյնպէս քո կոթող
Պիտի փալփլէ որպէս ուրուական:

LXVII Բունը, որ կախեց գլուխըս բարձին,
Թէկուզ մահուան հետ երկւորեակ եղբայր,
Բայց չէ ճանաչում մահը բնաւին—
Ես էլ չեմ կարծում, թէ դու մահացար:

Գեղ հետ քայլումեմ քնիս մէջ լռիկ
Յողապատ ճամբով դէպի սար ու ձոր՝
Ծիշտ ինչպէս առաջ. և այգեան հովիկ
Աւետումէ մեզ մի պայծառ նոր օր:

Բայց, ախ, ինչ է սա—տեսնումեմ, որ դու
Խոր թախիծ ունիս քո հեզ աչերում,
Տխրեցի եւ ես, չը գիտեմ ինչիւ,
Եւ իմ երազը ոչինչ չէ պարզում:

Բայց դեռ արտոյտը դաշտը չը թողած՝
Վեր թոայ քնից, հարցը պարզուեցաւ—
Չար ու անհեթեթ քունըս անկասկած
Հաղորդել էր քեզ հնօրեայ իմ ցաւ:

LXVIII Կարծեցի՝ չի գալ գարունը նորից,
Կորցրեց քնութիւնն վաղեմի իր ոյժ,
Դուրսը փողոցում՝ ցուրտ ու ձխալից,
Բարբառնում էին մարդիկ խուժաղուժ:

Փախայ անտառը խիտ ու փշալի,
Այդ աղմկալից փողոցէն հեռու,
Այնտեղ ճակատիս փշեր կապեցի՝
Իբրև թէ պսակ մի քաղաքացու:

Տղայ ու մանուկ և ծեր միասին
 Ելան իմ դէմը ծաղր ու ծանակով,
 Դուրսը շուկայում իրար ձայն տուին՝
 «Տեսէ՞ք մի անմիտ փշէ պսակով»:

Գորգոռում էին՝ «մյ քեզ մի խելառ»....
 Մութ էր. վար իջաւ մի լոյս հրեշտակ—
 Ձայնը մեղմ հնչիւն, աչերը՝ պայծառ,
 Եւ ժպտաց անուշ, երբ տեսաւ իմ թագ:

Նա ձեռքը մեկնեց ու իմ այդ փշեր
 Փոխեց տերևի հէնց նոյն վայրկեանում.
 Թէկուզ իր ձայնը տխրափթ ձայն չէր,
 Բայց իր խօսքերը չէի հասկանում:

LXIX Թէ և նայումեմ վերադ աշալուրջ.
 Բայց պարզ չեմ տեսնում երեսիդ գծեր.
 Պարապ դիմակներ խոնուումեն քո շուրջ,
 Դէմքիդ թառել է անթափանց ստուեր:

— Բրդաձև մի ամպ, վհուկի տան պէս...
 Մի վիհ, որ բացւում, փակւում է անվերջ.
 Վերուզղեալ մի ձեռք և զոռնատ երես՝
 Մտքի աշխարհի մութ անցքերի մէջ:

Կնճռոտ դէմքերով խոնուած մի ամբոխ
 Ճեղքում—անցնում է բացուած դռներից.
 Տեսնումեմ նոյնպէս՝ մարդիկ սրտադող
 Անսահման եզրին նստած կից առկից:

Յանկարծ կուրծքիս մէջ հնչեց ակամայ
 Դիւթիչ մի նուագ մեղմ եւ էջով,
 Եւ մխիթարիչ քո դէմքը տեսայ
 Հոգոյս վանդակի ճաղերի միջով:

LXX Ով քուն, ցեղակից խեղճեան, մահու,
 Եւ նման՝ մտքի յափշտակութեան.
 Ներկան անցեալի փոխարկեցիր դու,
 Երբ շրջումէինք բարեխառն Գաղղիան:

Այդ էր սպասում հոգին քեզանից,
 Տնւր եռապատիկ քնաբեր դեղրանք,

Թմրեցրո՛ւ վիշտըս կոյր ու ժահրալից,
Որ ես ունենամ լիուլի հրճուանք

Թող զրոյց անենք ինչպէս անցեալում
Մարդու գոյութեան և մտքի մասին,
Տեսնենք՝ ինչպէս են օրերը փոխում,
Եւ անցեալի պէս շրջենք միասին:

Այն անտառապատ գետակի ափով—
Լեռներից լեռներ, ամրոցից ամրոց,
Տեսնենք ջրվէժներ ահագին թափով,
Եւ լսենք ալեաց աղմուկ ու գոռոց:

*) LXXI Խաւարից ծնուած դու սև առաւօտ,
Էլի ես ծագում ու ոռնում կրկին,
Դու ու ապակին բաղխում ես կրքոտ,
Ուժգին հարուածով խորտակում սօսին:

Դու ծանր բեռով, վշտով անպատում
Սեղմեցիր մէջքըս, ճնշեցիր իմ լանջ.
Դու թոյն ծածկեցիր վարդի կոկոնում,
Մարեցիր իսպառ արևի ճաճանչ:

Տխուր ժամերի կարապետ ես դու,
Առատ արցունքիդ կաթիլների տակ
Վարդը ծեծւում է, դու օր ահարկու,
Եւ ահից փակում իր կարմիր բաժակ:

Դու բարձրանում ես արևելքն իվեր,
Եւ փչում այգեան հովը զովարար,
Դու ծաւալում ես թրթռուն ստուեր
Լեռների լանջին, բայց, միս, ինձ համար

Կը մնաս նոյնը—դժժան ու խոճով...
Սեւ օր, այն զագիր յանցանքը ունիս,
Որ ժամանակի մահառիթ նետով
Վար տապալեցիր իմ բարեկամիս:

Մայլ օր, դէհ, տար գործըդ մինչև վերջ

*) Բարեկամի մահուան († 1833 Սեպ. 15-ին) առաջին տարեդարձի
առթիւ գրուած:

Սև ամպով ծածկիր վաղորդեան աստղիկ,
 Յրուիր դէս ու դէն, սփռիր օդի մէջ
 Անքաղ պտուղներ և դալար ոստիկ:

Բարձրացիր՝ մինչև քո մռայլ ¹⁾ դէնիտ
 Գոռ ու գոչումով, չարագոյժ դու օր,
 Գնա ու հասիր քո նպատակիդ,
 Բայց չարութիւնը թագցրու դու խոր:

LXXII Ինչ լայն ասպարէզ, ինչ շատ աշխարհներ,
 Դեռ շատ գործ ունին մարդիկ անխտիր.
 Դու զօրեղ էիր ու ճշմարտասէր,
 Ով գիտէ ինչի սահմանուած էիր:

Վերադ ունէի յոյսեր վաղագոյն,
 Աւանդ, զրկուեցար դաքնէ պսակից,
 Բայց չեմ անիծում մահ ու բնութիւն,
 Ո՞վ պիտի խոյս տայ օրէնքի տակից:

Մարդիկ գնումեն այն մռայլ ճամբով,
 Որ խոտ ու սէզով շատ շուտ է ծածկւում.
 Աստուծուն միայն յայտնի է, թէ ով
 Ինչ գործ կատարեց հեռու անցեալում:

Կորչի համբաւը — դա սուտ է ու սին,
 Բայց թող զարգանայ այն ոյժ ու հանճար,
 Եւ յաւէտ ապրէ այն զօրեղ հոգին,
 Որ մերթ վատնւումէ կեղծ փառքի համար:

LXXIII Երբ մարդ նայումէ միշտ ակնկառոյց
 Մի մեռած մարդու սրտառուչ դէմքին,
 Տեսնումէ այն՝ ինչ չի տեսել վաղուց,
 Թէ նա նման է իր տոհմից մէկին:

Հիմայ, սիրելիս, ցուրտ են քո այտեր,
 Բայց քեզ ծանօթ եմ, գիտեմ՝ դու ինչ ես —
 Այժմեան իմաստնոց հաւասար ընկեր,
 Եւ քո հանճարեղ նախնիքներիդ պէս:

Բայց ես ամեն ինչ չեմ կարող տեսնել,

¹⁾ Փոխ. զաղաթնակէտ: